

אנלוגיה היסטורית כמיתוס פוליטי: בין צלבנות לציונות

דוד אוחנה

השימוש הפוליטי באנלוגיות היסטוריות מודיש את מעמדו המבוקש של המיתוס לא רק בהיסטוריוגרפיה ובשיח האינטלקטואלי אלא גם בחברה, בפוליטיקה ובחברתה של דתות לאומיות. הדיון על האנלוגיה הציונית-צלבנית בתרבות הישראלית וביסודי השונוים בשיח הישראלי הערכי משקפים את תפקידו הפוליטי של המיתוס ההיסטורי.¹

ההקבלות בין הצלבנים לבין הציונות ובין תקופת משיע הצלב לבין תקומת מדינת ישראל מהוות ציר לליבון ולהבניית הזהות העצמית של הישראליים. במסגרת בירור סוגיות הזהות הישראלית, ההתמקדות היא לאו דווקא בהצגת השאלה 'מי הם הישראליים?', אלא יותר כסוגיה 'מי הם אינם?'. האנלוגיה בין הצלבנים לבין ההתיישבות הציונית בארץ ישראל, שנודונה מאז שנות הארבעים של המאה העשרים בקרב חוגים אינטלקטואליים ישראלים, הטרימה את הדיון הפוסט-ציוני שנוערך בסופה של המאה. כך למשל השממוש במושג קולוניאליזם בהקשר הציוני מופיע בדיון על האנלוגיה הציונית-צלבנית

עוד קודם לצמידותו של הדיון הפוסט-ציוני.

האנלוגיה הציונית-צלבנית מודישה את סוגיית עיצוב הזהות ישראלית לא רק מנקודת המבט המקומית הפנימית, אלא גם באופן שבו נידונה שאלת השתלבותה של החברה הישראלית במרחב. ההקשר המרחבי מעמיד מצד אחד את מדינת ישראל כמי שמייצגת תרבות מערבית השתוללה בלב המזרח המוסלמי, תוך הדגשת הניגוד בין מרחב למערב; מדינת ישראל נתפסת כמשיע זר ובמיוחד של מדיניות קולוניאליסטית מערבית. מצד שני ההקשר המרחבי מעצב עמדה חלופית, שלפיה מדינת ישראל משתלבת במרחב הים תיכוני ובכך מקיימת דיאלוג בין מזרח למערב.

1 במשא זה ראו גם: דוד אוחנה, 'העלב, דסדר והמנקדיון: האנלוגיה הציונית-צלבנית בשיח הישראלי', עיונים בתקומות ישראל 11 (תשס"א), עמ' 486-526.

במיוחד: תולדות העלבלבים בארץ ישראל⁴, את ספרו, שפורסם בשנת 1931, כתב אוסישקין בעקבות התפרצות מאורעות 1929 בארץ ישראל. בספרו כתב אוסישקין:

איך רבר מסובך מאנלוגיה היסטורית, אם מפרזים בה. סבבה היא להסיק מסקנות על שאלות היום מתוך היקש לעבר על סמך רמיון היצוי בלבד, מבלי להביא בחשבון את כל ההבדלים שבין המצב והתנאים. ויותר עם זה, אין לוותר על האפשרות ללמוד על המצב הקיים מחקירה של מצבים דומים לו. מסיבה זו יש לתולדות מלכות ירושלים הדגורת משום ענין מיוחד בשביל היצויים, כי אף על פי שהלטינים של ימי הביניים, שבאו לארץ לבנות פה מרינה נוצרית, היו נוצרים ולא יהודים לפי רתם, אריים ולא שמיים לפי געם, והיו בתקופה אחרת, והשתמשו באמצעים אחרים לגמרי מאלה שאחרים בהם היצויים בימני, הרי עצם הפרובלמה שעמדה לפנינו לארצם.⁵ במעט אותה שעומתת היום לפני בני ישראל השואפים לשוב לארצם.

לאחר הצגת האנלוגיה בין העומות היצוי-עברי בארץ ישראל לבין המאבק המוסלמי בצלבנים הנצורים, המשיך אוסישקין וכתב כי יש ללמוד מהאנלוגיה ביצר להימנע ממפלגתו של ציוניליציה מערבית ששתלה את עצמה במורה. מסקנתו לאור כישלון מסעי הצלב, הייתה כי יש ללמוד איך תולדות התקופה. למען בחון בסיבות הבישולן וגורמיו ולמען רעת איך להימנע מאותן השיגאות שהביאו לתוצאות בה רבות ומברירות.⁶ שמואל אוסישקין לא היה הפובליציסט או ההוגה היחיד בתקופת היישוב, שהשווה בין הדתיים והעובדות היצויים בארץ ישראל לבין הסיפור הצלבני. גם ברל בצנלסון השתמש באנלוגיה הצלבנית בשנת 1940, לאחר שהביין כבר אז את המשמעות ההיסטורית והטרגית של חורבן יהדות אירופה. בחיבורו 'נגבנו אל הקיר' כתב: 'שבת הנאציזם מונק, לא מן היום, על ארץ ישראל, כמו מסע הצלב בן גס מסע צלב הקיסר, פניו מועדות מורודה. הוא איננו זקוק למיסיקה של הקבר הקדוש. יש עמו מיסיקה אחרת: נפט, סואן, ררבי אור, דרך פתחה אל מאות מיליונים עברים וזלים מן הגזעים 'הנמוכים' שנעדרו לשרת את גת הארונים'.⁷

- 4 שמואל אוסישקין, מערב במורה: תולדות העלבלבים בארץ ישראל, תל אביב תרצ"א.
- 5 שם, עמ' 4.
- 6 שם, עמ' 5.
- 7 ברל בצנלסון, 'נגבנו אל הקיר', בתרבי בצנלסון, כרך ט, תל אביב תשי"ז, עמ' 121.

בניגוד לתפיסת העימות הבין-תרבותי מבית מדרשו של סמואל הנשינגטון² ולייבור הנובע מהפרשנות לאנלוגיה היצוי-צלבנית, האופציה הים תיכונית מבטאת רצון לדיאלוג בין תרבויות ושאיפה להשגת השלמה ופיוס. לפי גישה זו מרינת ישראל משתלבת במרחב הרב תרבותי, שמאפשר את קיומן של תרבויות שונות המנהלות קשרי זיקה וגומלין ביניהן.

האנלוגיה היצוי-צלבנית מהווה מעין רשומון מיתי, מאחר שהיא מאפשרת הצגת נרטיבים שונים ופרשנויות איראולוגיות של המיתוס ההיסטורי. הסיפור הצלבני משמש נרטיב איראלי עבור ההיסטוריונים. זה סיפור רומטי עם התחלה, אמצע וסוף, אשר מועתק למרחב המוסלמי. ברבר יהושע פראוור, המיתוס הצלבני הוא למעשה סיפורה של אירופה מעבר לים.³

לאנשי הדת משמש הסיפור הצלבני משל וסמל להתעצמות הנפש של האדם המאמין, בין אם אלו הם נוצרים שנוטשים את מולדתם למען מלחמות האל, ובין אם אלו מוסלמים שמבטיחים את הבופרים הנצורים מקץ 200 שנה. ללאומיות הערבית המורחבת מהווה הסיפור הצלבני מיתוס פוליטי מגויס: זיכרון המאבק המוסלמי בצלבנים הוא מורל מרכזן במאבק הלאומי והרתי הנפוץ בקרב חוגים אסלאמיים וערביים. אלה מרגישים את המור בקולוניאליזם במלחמה נגד הצלבנים המורחבים ובמאבק לגירוש הבופרים השולטים בארמות מוסלמיות.

לעומת הפונקטמסלמיות הדתית, המנהלים מאבק נגד תהליכי הגלובליזציה, המורחבת והחילונית, מהווה הסיפור הצלבני עבור החוגים הפרוטסטנטיים היצויים לקח היסטורי. בעיני החוגים פרוטסטנטיים ממוחש כישלון ההרפתקה הצלבנית את גורלה של תנועה קולוניאליסטית שאינה משיבילה להשתלב במרחב הגאופוליטי שבו היא מצויה. לעומת זאת, בקרב חוגים ציוניים מורגש הניסיון להציג את השוני לצד הדומה בין שתי התקופות, לא רק לשם הצרקה המעשה היצוי אלא גם בחלק מניסיון ללימוד המיתוס הצלבני בסיפור שטמון בו לקח היסטורי המחייב בוננות צבאית מתמדת. גישה זו נובעת בין היתר מראיית הטבסוך הישראלי-פלסטיני כעימות הרומה במטרותיו למאבק המוסלמי בצלבנים.

המיתוס הצלבני, כמו גם האנלוגיה היצוי-צלבנית על משמעותיה השונות, יצרו היסטוריוגרפיה מקומית ענפה. הספר הראשון שנובט בעברית ובארץ ישראל על מסעי הצלב היה ספרו של שמואל אוסישקין, 'מערב

- 2 סמואל הנשינגטון, 'התנגשות היצוי-ליצויים' (תרגום דוד כרמון).
- 3 מידן מחקור חריבים של פראוור, ראו למשל: יהושע פראוור, 'הצלבנים: זיכרונה של חברה קולוניאלית, ירושלים תשמ"ה.

הפסל 'זמורה' היווה במשך שנים מוקד לפרשנות מיתולוגית עברית ונכענית. 'זמורה' הוצג כמי שסימל שחלל בהרבות העברית. כך למשל נמצא התייחסויות המנתחות את הפסל כמגלם של הזהות העברית, שבאה לביטוי ממצה בתקופת המנדט הבריטי. מאז חלה התפתחות מרתקת ביחס למשמעויות הפסל, עד כדי כך שבנייני אחרים הוא הפך מייצג של לחם הפלמ"ח העברי החדש לחיבור של היהודי הנודד. במשמעויות השונות שנתנו לפסל 'זמורה' כמו גם במחקרים שהוקדשו לניתוחו, הובלט הקישור בין המטפורה הכנענית למטפורה הצלבנית. למשל התעשיין סטף ורטהימר, שהציג את הפסל 'זמורה' בתערוכה שנערכה באזור התעשייה תפן שבגליל, ניסח הצעת זהות חדשה: 'זמורה' ביקש לפענח את הזהות ואת המקום שלנו כאן. ההתערוכה הזו, וגם האזור הזה, תפן, בעצם מסמלים את החיפוש, את השאלות: מי אנחנו? ישראלים, יהודים, יהודים-ישראלים, בני המקום או סוג של צלבנים?¹²

בהחלפת שנות הדמוסיה עורר פטרסן ספרו של ההיסטוריון הסקוטי סטיון רטסימן, 'ותולדות מסעי הצלב', עניין רב בשיח הפובליציסטי הישראלי.¹³ במאמר שפורסם בעיתון 'הארץ' התייחס גרשם שוקן לאנלוגיה הציונית-עלבנית, בציטו כי על רקע התעניינות הציבור הישראלי בתולדות העם היהודי החל להסתמן עניין חולך וגובר של הישראלים בהיסטוריה של ארץ ישראל.¹⁴ באותה עת טיפח אורי אבנר מעל דפי 'העולם הזה' את האנלוגיה שבין התקופה הצלבנית למדינת ישראל. בגיליונות חגיגים, כולל פרסום ראיון עיתונאי עם ההיסטוריון האנגלי ארטור טוינבי, היווה 'העולם הזה' במה לקידום אידאולוגיה פוסט-ציונית (מוקדמת) באמצעות טיפוח ההפצה והאנלוגיה הצלבנית-ציונית.¹⁵

הפרסומים העיתונאיים והמחקריים, שדעו באנלוגיה בין הצלבנים לבין הציונות, הגבירו כאמור את העניין הציבורי הישראלי בנושא. הסקרנות לגבי התקופה הצלבנית השתלבה במגמה של הגברת העניין בתולדות הארץ ולא רק בתולדות העם. מערכת החינוך הציונית, שהדגישה בראשיתה את חשיבות הזמן האלאומי של ימי הביניים הראשון והשני, התעלמה מתקופות שלמות שבהן לא בלטה נכחות יהודית בארץ ישראל. הרעיון עם ללא ארץ נתפס כמקביל לארץ ללא עם, וארץ ללא רצף התיישבותי יהודי נתפסה

את האנלוגיה, הוראה במסעי הצלב חוליה חשובה בשרשרת ארוכה של דירקוב היסטורי בין מורח למערב, המשך משה פוגל במאמר בעיתון 'הארץ', שפורסם בשנת 1952.⁸ לטענתו של פוגל אין להבין את יחסי המערב עם המורח כמונחים גאוגרפיים או דתיים בלבד, אלא גם כמושגים של שליטה על מוקדי כוח ואמצעים. לא זו בלבד שבעימות היסטוריה זה נטל היהודים חלק חשוב, אלא שהם גם נעו כמטפלות בריאקטיקה שבין מורח למערב. מסעי הצלב היו תגובת הגנה של המערב, והמשכו של קרב מרתון בלבוש הנצרי-קתולי נגד המורח המוסלמי. ומסקנתו של פוגל: 'עם קום מדינת ישראל פותחת לפנינו ההיסטוריה של הצלבנים פרספקטיבות חדשות שאין ערך לחיבורות לגבינו. מצבנו במורח התיכון דומה מהרבה בחינות למצבם של הצלבנים, ובמובן זה עלולות כמה תופעות של הממלכה הצלבנית לשמש תקדים היסטורי לגבינו. בפוליטיקה גדול מאוד ערכו של התקדים'.⁹

המחקר האקדמי החל עוסק בסוגיית האנלוגיה שבין תקופת הצלבנים לבין הציונות לאחר הקמת מדינת ישראל. במאמר, שפורסם בכתב העת 'בטרם' בשנת 1949, דן חוקר התנ"ך מנחם חרן ביסודות שהיו בעוכריה של המדינה הצלבנית.¹⁰ חרן לא חשש לערוך הקבלה היסטורית בין התנועה הציונית לבין הניסיון הצלבני. יותר על כן, הוא סבר כי דיון בסוגיה זו עשוי לתרום להבנה העצמית, ביצד על מדינת ישראל להחמיד ולהיערך לנוכח ראיוס הערבי. במאמר השווה חרן בין מצבה האנוכפי של המדינה הצלבנית, שטרוקה אל רצועה לאורך מישור החוף, לבין מצבה של מדינת ישראל, בציטו כי על ישראל לדאוג ליצירת ערוץ טריטוריאלי: חרן התייחס גם למאפיינים האתניים של ההתיישבות הציונית לעומת זו הצלבנית, וסבר כי נתיני ההגירה היהודית לארץ ישראל מבטיחים למדינה הישראלית כיוון התפתחות עתיד שונה מגורלם של הצלבנים.

בשנת 1950 התפרסם בכתב העת 'אלף', ביטאון 'העברים הצעירים', המאמר 'ממלכת ישראל הצלבנית', מאת אהרן אמיר.¹¹ אמיר, שבוחר לפורסם את מאמרו תחת שם העט יהושע בנטוב, הציג עמדה אידאולוגית אחרת מזו של מנחם חרן, ובה הזהיר מפני אימוץ מדיניות צלבנית (רתית), על ידי מדינת היהודים הצעירה. אמיר התריע מפני נקיטת מדיניות, שהותחת ליחודה המוחלט של ישראל ואשר סופה יצירת האוקרטיה היהודית.

12 סטף ורטהימר, 'יצחק רבין, האמביציה הישראלית וימורד' של רזניגר, גלובס, 25.10.1996.
13 Steven Runniman, *A History of the Crusades*, 3 vols., Cambridge 1951-1954.
14 גרשם שוקן, 'תולדות מלכות ירושלים העלבנית', 'הארץ', 30.3.1953.
15 אורי אבנר, 'אל תחודר על שגאות הפלשתים והעלבנים', 'העולם הזה', 31.3.1955.

8 משה פוגל, 'אנחנו והצלבנים', 'הארץ', 31.10.1952.
9 שם.
10 מנחם חרן, 'עלילות הצלבנים ומדינת ישראל', בטרם, יוני 1949, עמ' 55-59.
11 יהושע בנטוב (אהרן אמיר), 'ממלכת ישראל הצלבנית?', בתוך: נחירית גרן ורחל ויסברד (עורכות), 'הקבוצה הכנענית' — ספרות ואידאולוגיה, תל אביב 1986.

התפיסה המורשתית של פראוור להדמנע מהאנלוגיה הציונית-צלבנית במחקר הייתה דומה באופן עקרוני לגישתו של גרשם שלום, שבוחר לא להשוות בין המשיחיות היהודית והישראלית שחקר לבין פעילותה של תנועת אגש אמונים. הגטייה של שלום ושל פראוור הייתה להדמנע מעירוב בין העיסוק האקדמי, כדוגמת ההיסטוריה המשיחית או האנלוגיה, לבין הסוגיות הפוליטיות שהעסיקו באותה עת את החברה הישראלית. שני ההיסטוריונים הישראלים הבבירים נרתעו מעיסוק באנלוגיה היסטורית בין נושא מחקרם לבין ההיסטוריה הציונית והישראלית, לעומת זאת, בשנים האחרונות חוקרים רבים אינם מרגישים מחויבות לעמדה ציונית בסיסית, ועל כן אינם נמנעים מאנלוגיות. למשל, מחקר של רוני אלנבלום דן בנושא ההתיישבות החקלאית בתקופה הצלבנית מתוך גישה הבוחנת את הקשר של הצלבנים לארמה, למרחב ולחקלאות באופן שאינו נרתע מן המשמעויות המאיימות של האנלוגיה הציונית-צלבנית על עתידה של מדינת ישראל.¹⁸

רוד ברגורין, עוד בטרם קרא את מחקרו של פראוור, שלל את האנלוגיה ההיסטורית: 'אני יודעים כי להשוואה זו עם נושא הצלב אין כל שחר'. לדעתו, לנצרים המדיאבלים לא היה שום קשר ממשי לארץ והסם אליה היה מלאכותי. התייחסויות הרבות והמגוונות של ברגורין לאנלוגיה ביומנו, מעידות שהיא העסיקה אותו לא מעט. אך את חייו הקדיש לא להתנגחות אינטלקטואלית כי אם להקמתו של בית שלישי מודרני ובעל עוצמה, לביסוסה של עובדה היסטורית מוצקה, שאיננה בבחינת אורח הנטוה ללון במרחב לא ילי.

אחת הדוגמאות המפתיעות את העניין הציוני והפוליטי בסוגיה הנידונה היה סימפוזיון שנערך ברחמי ביטאון הסטודנטים באוניברסיטה העברית בירושלים בשנת 1965, בנושא 'מדינת ישראל – מדינת צלבנים מודרנית?'.¹⁹ בין המשתתפים היו חברי הבכורה יהור חרירי, משה סנה, משה אונג, אהרון ילין, יעקב ריפתי וטורח הדין שמואל תמיר, אשר שיקפו את האופן שבו פוליטיקאים ישראלים פירשו באופן שונה את מחקרו של פראוור. מרבית משתתפי הסימפוזיון דחו את האנלוגיה על הסף, והרשימו בהסבריהם המלומדים. הדיון הטיב לאפיין את ההסכמה בפוליטיקה הישראלית כלפי התופעה הצלבנית והשלכות דימויה על הסכסוך הישראלי-ערבי.

הסיפור ההיסטורי הצלבני, שהתרחש במאות השנים עשרה והשלש עשרה, היה אם כן למקור התייחסות לניסוח השקפות פוליטיות ולהסקת

במונחים רבים כארץ נעדרת היסטוריה. להבדיל מתולדות היהודים, המחקר ההיסטורי במעט שלא עסק בתולדות ארץ ישראל מתקופת מרד בר-כוכב ועד ראשית ההתיישבות הציונית.

לשיעור במגמת המחקר חרם ללא ספק מקצוע הארכאולוגיה. הארכאולוגיה הישראלית, שזכתה לפופולריות רבה בשנות השישים והשבעים של המאה העשרים, העניקה הברה לחקר התקופות הלא יחידיות בהיסטוריה של ארץ ישראל, ועודדה את העניין המחקרי בתקופות אלו על רקע ההגברות העניין בחקר ההיסטוריה של ארץ ישראל פורסמו מחקרים והחשובים של מיכאל אבי יונה על ארץ ישראל בתקופת רומא וביזנטין, של יצחק ברצבי על ארץ ישראל העות'מאנית ושל יהושע פראוור על ארץ ישראל הצלבנית.¹⁶

יהושע פראוור חשף במחקרו הרבים פרק מאלף של היסטוריה אירופית שמעבר לים. אף על פי שפראוור ביקש להדמנע באופן מפורש ומודגש מלעסוק באנלוגיה הציונית-צלבנית, במקרים מסוימים בחר ההיסטוריון הישראלי של ממלכת הצלבנים בארץ ישראל להתייחס לניתוח השוואתי בין שתי התקופות. כך למשל, במאמר שפורסם בשבועון 'למרחב', בשנת 1954, נגע פראוור במשמעותן של אנלוגיות היסטוריות:

זוהי מי שהגדיר את ההיסטוריה כוכרונה החזי של האנושות, והאנושות מגובה באנשים חיים ממש, ובתקופות משבר, בעתות חליפות וחידושים, פונה היא אל העבר – אם במגעונים ובחפוש נחמה, אם בחיפוש אחר לקח ודרך. אולם בפניה זו אל העבר קיים עוד מניע: הנטייה האנושית כל כך לחפש אחר אנלוגיה. לעתים יעור הדבר להסתגלותו של האדם לנסיבות בלתי רגילות והדרות, ולעתים קרובות יותר אין זה אלא חיפוש אחר האנלוגיה לשמה [..]. האורח באוני נתפסים לאמונה, שהתנאים של המאה הי"ב והי"ג עשויים להזקק לחלל המאה ה'ב', והנחה זאת בוראי רחוקה מן האמת. אין אנו אומרים זאת כדי לבטל את ערך האנלוגיה. כבודה במקומה מונח, אלא שאין היא בת הורין ללא רסן וסיג. אין ספק שמדינת ישראל עומדת בפני בעיות שניצבו בפני הממלכה הצלבנית, אולם אין להסיק מסקנות אלא אם לצד קווי הדמיון יעמד גם השוני שדוא תוצאת החלופות וההתמודדות שעברו על איזור זה במשך שבע מאות שנה ואשר שינו את מסגרתו ואת תבניתו.¹⁷

¹⁸ Ronnie Ellenblum, *Rural Settlement in the Latin Kingdom of Jerusalem*,

Cambridge 1998

¹⁹ פי דאמון, 1965, 13:1.

¹⁶ יהושע פראוור, תולדות ממלכת הצלבנים בארץ-ישראל, ירושלים תשל"א.

¹⁷ יהושע פראוור, 'פילוח ממלכת ירושלים הצלבנית', למרחב: שבועון מדיני, כרך א (1954),

חוברת 3, עמ' 60-61; חוברת 4, עמ' 84-85.

המעברית. כך ציין יגור התייחס לאנלוגיה הצלבנית-ציונית בהקשר של תכנית אלון; התכנית עוררה בקרבנו הרהורים קשים על אודות גורלה של מדינת הצלבנים וברבר עתירה של מדינת ישראל.²² שלוש חודשים לאחר תום מלחמת ששת הימים וביום השנה השביעי לקונטרס הציוני בבול, הוזמן רמטכ"ל הניצחון, יצחק רבין, לשאת נאום בעצרת בבול. בנאומו, שנישא באלם שבו נערך הקונטרס הציוני, השווה רבין את מדינת ישראל לממלכת הצלבנים:

אויבנו, ובעיקר שליט מצרים הקולונל נאצר, ניסו פעמים רבות להשוות את מדינת ישראל למדינת הצלבנים. אין בכוונתי להפריך הקבלה בלתי מתאמת זו. יחד עם זאת, הייתה זה בלתי נכון להשתעלם מכמה וכמה קווי דמיון מקבילים הקיימים בכל זאת. מדינת הצלבנים חרבה כאשר אבד הקשר בינה לבין העורף הגדול של הניצרות באירופה וכאשר מדינת הצלבנים איבדה את תחושת שלידותה ויעודה כלפי הרעיון המרכזי שבשמו נשלחה על-ידי אירופה הנצורית למורח התיכון.²³

לעומת ההשוואה בין הצלבנות לבין הציונות, ששללה את השליטה היהודית בשטחי הגדה המערבית, קיימת גם פרשנות שונה השוללת אנלוגיה זו. למרות טענות המושמעות מצד דוברי המיתחלים, השוללות כל השוואה בין מפעל ההתנחלות הישראלי הפוליטי והציוני לבין ההתנחלות הצלבנית בארץ ישראל, בשיתוף הישראלי הפוליטי והציוני (ולא רק בזה הערכי-המוסלמי) קיימת התייחסות המתארת את ההתנחלים כמני שטנהלים מעין מסע צלב רתי (ולא רק פוליטי או כלכלי) המבוסס על חזרה לקברי האבות.

האנלוגיה בין ממלכת הצלבנים לבין מדינת ישראל משמשת לא רק כלקח היסטורי באידאולוגיה הציונית, אלא גם כמודל קולוניאליסטי בעמדות שונות להגדרת פוסט-ציוניות. בביקורת הפוסט-ציונית מתקיים שיתוף תאולוגי מוסווי: השימוש בטרמינולוגיה כגון 'החטא הקדמון' בהקשר של הקמת מדינת ישראל וגורשו פלסטינים במלחמת העצמאות, כמו גם השימוש במושג 'מסע צלב שקט' לתיאור ראשית ההתיישבות הציונית בארץ ישראל, מייחשים את החשיבות של האנלוגיה ההיסטורית כמיתוס פוליטי. במאמר זה סקרתי בקצרה מקרה בוחן – הקשר המיתי בין הצלב, הסדר והמגדר בין הזיכרון המתמשך של הישראליים.

מסקנות באשר לעתידה של מדינת ישראל. בשני ספרים שנכתבו על ידי מריאנים ישראלים באה לריר ביטוי העמדה הפוליטית כלפי המשמעות העכשווית של האנלוגיה הציונית-צלבנית. בספרו של שמעון פרס 'קלע רוד', ובספרו של לובה אליאב 'ארץ הצבי', מתקיים דיון ביחס לאנלוגיה ההיסטורית.²⁰ שני הכותבים בחרו להתמקד רחוקא במשמעותו של קרב חטין ביולי 1987, שבו הביס צבאו של צלאח א-דין את צבא הצלבנים. גם פרס וגם אליאב בחרו להתייחס לתבוסת הצלבנים בקרב מן העבר מתוך ראייה של האופן, שבו מדינת ישראל צריכה להיערך על מנת להימנע מקרב הכרעה רומה בין ישראל לעולם הערבי. האנלוגיה הצלבנית-ציונית לא זו בלבד שהיא מבטאת סוג של חרדה מפני קיום שג של מדינת ישראל, אלא שהיא ממחישה את הריגמוקיה של הזיכרון הקולקטיבי.

רמיזותיהם של פרס ושל אליאב על קרב חטין אטומי בעתיד – קרב השונה בממדיו, במהותו ובמשמעותו מקרב חטין ההיסטורי – מעלת את השאלה, האם נחרט רימוי התבוסה הצלבנית בגליל בתודעתם של היהודים בקרב אפקולפטי, רוגמת הקרב על מצודה או דטרואומה של השואה? ואם כן, מה הייתה תרומתו לעיצוב המחשבה האסטרטגית המדינית הישראלית? נראה שמקומו של סיפור קרני חטין בתורעה הישראלית הקולקטיבית הוא שלילי לחלוטין: אם היה אירוע מכונן, שעיצב את השקפתם של מקבלי ההחלטות בסוגיית האופציה המדינית הישראלית, אין ספק שאירוע זה היה שואת יהודי אירופה ולא התבוסה הצלבנית.

בתום מלחמת ששת הימים גיבש יגאל אלון את תוכניתו להקמת מדינה פלסטינית קטנה, מצומצמת בשטחה, הקשורה בהסכם ביטחון עם ישראל. אלון התנגד בתקיפות למסירת שטחי הגדה המערבית שנכבשו במלחמת ששת הימים לריר הירדנים. בישיבת מרכז הקיבוץ המאוחד הסביר אלון את עמדתו בכך שבעיני החזרת חלקים מן הגדה המערבית לירדן [...] היא מסוכנת [...] מי לידיו יתקע כף שבעמאן לא יהיה משטר מילטני עם משענת בינלאומית איתנה, אשר בסיטואציה בינלאומית בלתי נוחה לישראל יפיר את הפירוש של הגדה המערבית ויהפוך אותה לעמדה קודמונית של צלאח א-דין הבא, מל חוף הים התיכון?²¹

מפעל ההתנחלות היהודית בשטחים לאחר מלחמת ששת הימים והעלאת תכנית אלון, שוררו לא רק אצל יגאל אלון את ההשוואה בין גורל ההתיישבות הצלבנית בארץ ישראל לבין עתיר ההתנחלויות בשטחי הגדה

20 שמעון פרס, קלע רוד, ירושלים תש"ל, עמ' 206; אריה (לובה) אליאב, ארץ הצבי, תל אביב תשל"ב, עמ' 133-137.

21 בתוך: צבי שילוח, אשמת ירושלים, תל אביב 1989, עמ' 302.

22 ריאיון שערך המחבר עם יחושע אריאלי, מאי 1988.

23 יצחק רבין, מדינת המופשת את עמדה, בהפצרות והגולה 3 (ספרו תשפ"ח), עמ' 30-32.